

Joukkoon mahtuu monenlaista kirjaa ja kirjoittajaa

Lähetin kesällä 2019 kyselyn 44 ruotsinsuomalaiselle kirjoittajalle, jotka ovat olleet vuosien varrella myymässä kirjojaan Ruotsinsuomalaisilla kirja- ja kulttuurimessuilla Tukholman Suomen instituutissa.

Halusin kerätä tietoa siitä, mitä kautta kirjoja kustannetaan, missä niitä painetaan ja mistä kirjailijat saavat apua esimerkiksi toimittamiseen ja oikolukuun. Yritin selvittää myös käyvätkö ruotsinsuomalaiset ahkerasti kirjoituskursseilla ja mistä he hakevat apurahoja.

Sain vastauksen 34 kirjoittajalta. He ovat yhteensä kirjoittaneet 185 kirjaa, tosin yksi kirjailijoista oli kirjoittanut näistä 52 kirjaa. Lopuista 133 teoksesta 27 oli joko kirjoitettu suoraan *ruotsiksi* tai käännetty ruotsiksi omasta toimesta, 10 kirjaa oli *kaksikielisiä*, suurin osa näistä joko runo- tai lastenkirjoja.

Pari kirjaa oli kirjoitettu *meänkielellä* ja joissakin oli käytetty osittain meänkieltä ja yksi suomeksi kirjoitettu kirja oli **käännetty** meänkielille. Kolme kirjaa oli käännetty englanniksi, yksi oli käännettävänä englanniksi ja yksi sekä englanniksi että espanjaksi.

Mukana oli yksi omakustanteena tehty *e-kirja* (kirjaa on saatavana vain tässä muodossa) ja eräs kirjailija oli tehnyt kirjastaan myös äänikirjan.

Tuesta kirjojen kääntämisestä ruotsiksi tai muille kielille voi lukea artikkelista Hur söker man bidrag från Kulturrådet?

Kirjailija Asko Sahlbergille ja Tiina Laitila Kälvemarkille en lähettänyt kyselyä, koska heillä on takanaan suuret suomalaiset kustantajat, jotka tukevat heitä käsikirjoitusten teossa ja hoitavat markkinoinnin ja myynnin. Molemmat pystyvät myös nykyään kirjoittamaan kokopäiväisesti apurahojen turvin.

Omakustanne hyvä vaihtoehto

Monet kirjoittajat olivat olleet yhteydessä useaan kustantajaan ennen kuin päätyivät omakustanteen tekemiseen. Jotkut eivät yrittäneetkään löytää kustantajaa vaan päättivät alun perin tehdä itse kirjansa. Omakustanteiden tekijät vaikuttivat tyytyväisiltä kirjoihinsa. Oli parempi itse tienata kirjasta rahat, koska joutuu kuitenkin itse markkinoimaan ja myymään kirjat, kun pienillä kustantamoilla ei tähän ole voimavaroja. Kustantaja maksaa kirjailijalle tekijänkorvausta n. 20 prosenttia siitä hinnasta, jolla kustantaja myy kirjaa eteenpäin kirjakaupoille ja kirjastoille.

Jonkun mielestä oli myös hyvä, että sai itse päättää kaikesta, tehdä juuri sellaisen ja sen näköisen kirjan kuin halusi.

Eräs kirjoittaja sanoi, että jatkaa kirjojensa julkaisemista omakustanteina ellei saa taakseen kohtalaisen isoa suomalaista kustantamoaa, omakustanne on hänestä parempi vaihtoehto kuin pieni suomalainen kustantaja. Hän toteaa myös, että omakustanne ei vanhene eikä joudu pois markkinoilta yhtä nopeasti kuin kustantajan kustantama kirja. Kustantajaa kiinnostaa markkinoida uutuuksia, ei vanhempia kirjoja.

Pienkustantamot

Kirjoittajat olivat etupäässä tyytyväisiä käyttämiensä kustantamojen toimintaan, mutta joillakin oli valittamista siitä, ettei kustantaja ollut huolehtinut hyvästä painojäljestä ja joku kustantaja oli ollut vilpillinen toiminnassaan.

Päivi Hällströmin on ollut tyytyväinen Solrosets Förlag -kustantamoon, joka on julkaissut hänen neljä kaksikielistä lastenkirjaansa. Raija Nybergin runot julkaisee hänen miehensä pyörittämä kustantaja Nyberg media ja Aulis Kytömäki julkaisee kirjansa oman Svedbacka-kustantamonsa kautta.

Eräs kirjoittaja totesi, että hänelle kustantajan löytämiseen auttoi se, että hän oli hakenut ja saanut avustusta (Stöd för planerad utgivning) Kulttuurineuvostolta kirjan suunnitteluvaiheessa. Tuen avulla ruotsalainen kustantaja uskalsi ryhtyä tekemään kirjaa. Katso lisää tuesta artikkelista Hur söker man bidrag från Kulturrådet?

Eräs kirjoittaja oli tehnyt kirjastaan vain sähkökirjan, hänestä sähkökirja on hyvä tapa aloittaa julkaiseminen ja kirjaa on helppo myydä. Hänen kirjansa on jaossa kirja/elisa.fi:n ja englanninkielinen versio Mashwords.com tiedoston kautta.

Kustantajan vaihto

Useat kirjoittajat olivat käyttäneet Kaino Ranénin *Compania Comder* kustantamoaa ja hänen poismenonsa vuoksi joutuneet etsimään vaihtoehtoja. Monet olivat kääntyneet tamperelaisen *Mediapinnan* puoleen, joka julkaisi Suomi 100 vuotta -kunniaaksi kaikki sinne lähetetyt runokirjat täyskustanteena eli ilmaiseksi. Kustantamo julkaisi näin 800 runokirjaa. Jotkut moittivat tekoa siitä, että tällä tavalla Mediapinta hukutti markkinat runokirjoihin. Runokirjoista tuli kioskikirjallisuutta, kuten eräs henkilö totesi. Esimerkiksi kirjastojen on ollut vaikeampi löytää tulvan joukosta laadukkaita runokirjoja.

Mediapintaa käyttävät näyttivät silti olevan aika tyytyväisiä, ainakin täyskustanteen suhteen. Yksi kirjoittaja mainitsi, että palvelukustanteen tekeminen sen kautta oli kalliimpaa kuin muuta kautta tehdyn omakustanteen ja yksi totesi, ettei käytä Mediapintaa, koska hänestä ehdot ovat huonommat kuten esimerkiksi omakustanne helsinkiläisen Books on Demandin kautta. Myös se ettei korvauksia myydyistä kirjoista makseta ellei myynti tavoita 75 euroa. Eli jos kirjasta saa tekijänkorvausta 20 prosenttia, silloin kirjailija saisi esimerkiksi kymmenestä eurosta kaksi euroa.

Näin laskettuna kirjaa pitäisi myydä melkein 40 kappaletta ennen kuin kirjailija saisi mitään Mediapinnalta.

Saksalaiseen konserniin kuuluva *Books on Demand* on yksi esimerkki kirjoja jopa yksitellen painattavista Print on Demand -yrityksistä. Kaksi kirjoittajaa oli käyttänyt konsernin Helsingissä sijaitsevaa toimipaikkaa. Tällöin voi ostaa myös halutessa oikolukupalvelun. Ruotsissa yksi kirjoittaja oli käyttänyt *Type&Telliä*. Lisää artikkelissa Vanligt förlag eller Print-on-Demand - företag?

Painopaikat

Painopaikkoja kysyttäessä monet antoivat vastauksessaan vain maan tai kaupungin nimen. Mutta parissa kohtaan mainittiin Toteme, Inowroclaw Puolassa. Myös Compania Comder painoi kirjansa Puolassa. Muut olivat GPS-Huddinge, TRG Stockholm, Book on Demand -yritys Helsingistä käyttää saksalaista painoa. ScanBook Falunissa, Linköpingissä sijaitseva Larsson Offsettryck, Holmbergs Malmö, Arkitektkopia Eskilstuna. Yvonne Granqvist Schultzin perustama kustantamo Grantz käyttää Latviassa sijaitsevaa Livnia Print -painoa.

Tukholmalainen *Författarnas Bokmaskin* taittaa kirjan, tekee kannen ja huolehtii painattamisesta. Useat ruotsinsuomalaiset kirjat olivat syntyneet sen avulla, ja heidän palvelujaan käyttävät ovat olleet tyytyväisiä kirjoihinsa. Kulttuuri.se käytti myös Författarnas Bokmaskinia tehdessään syksyllä 2019 Aivoissa sinikeltaista, sydämessä sinivalkoista antologian, johon on koottu nuorille pidettyjen kirjoituskilpailujen parasta satoa. Pehmeäkantinen, 194 sivuinen, runsaasti värikuvia ja värillisen sarjakuvan sisältämä kirja (200 kpl painos) maksoi noin 140 kruunua kappale sisältäen taiton, kannenteon ja painatuksen. Oikoluvun teimme itse.

Käsikirjoituksen muokkaus, oikoluku ja kansi

Omakustanteen tekijän on huolehdittava itse paljosta siitä, miltä kustantajan kautta kirjansa julkaisevan ei tarvitse: Kuka antaa palautetta käsikirjoituksesta, kuka oikolukee, kuka taittaa, kuka tekee kannen, missä kannattaa painaa ja miten markkinoida? Kyselyyn vastanneista jotkut olivat ostaneet mm. oikoluku tai käännöspalveluja yksityisiltä henkilöiltä tai yrityksistä. Monet olivat käyttäneet palautteeseen saamiseen tai oikolukuun ystäviä, joille oli maksettu vähemmän kuin yrityksille tai tehty vastapalveluksia tai annettu valmis kirja korvaukseksi. Kannen teossa on käytetty useasti apuna omia valokuvia tai maalauksia. Jotkut olivat käyttäneet ammattitaitoista graafikkaa. Kirjoja oli taitettu ja kansia tehty myös ihan omin voimin.

Kirjan markkinointi ja myynti

Suurin osa kirjailijoista ovat itse markkinoineet ja myyneet kirjaansa. Useimmiten pienten kustantajien markkinointi jää siihen, että kirja laitetaan kustantamon kotisivulle ja sekä eri myyntiväylien listoille. Mutta vaikka pienkustantaja tekisikin työtä, esimerkiksi Compania Comder lähetti kirjoja arvosteltavaksi (pdf-muodossa) monille lehdille Suomeen saamatta juuri vastakaikua.

Erään Comderin kirjailijan esikoisen oli julkaissut iso suomalainen kustantamo ja monet suomalaiset lehdet kirjoittivat siitä arvostelun. Kun Comderin julkaisema kirja lähetettiin näille lehdille, yksikään niistä ei huomionnut kirjaa. Yleensäkin lehdet kirjoittavat hanakammin debyyteistä, mutta tässä vaikutti aivan selvästi se, että uusi kirja oli tuntemattoman kustantajan tuote.

Ruotsinsuomalaisen median tavoittaa helpoiten lähettämällä lehdistötiedotteen kirjasta sekä pdf:n. Joka toinen vuosi Ruotsinsuomalaisten kirjoittajien yhdistyksen (RSKY:n) jakama Kaisa Vilhuinen kirjallisuuspalkinto lisää ruotsinsuomalaisen median kiinnostusta ehdolle asetettuja kirjoja ja erityisesti kilpailun voittajaa kohtaan. Myös 2019 vuonna ensimmäistä kertaa jaettu Asko Sahlberg palkinto nostatti kiinnostusta mediassa.

Sähköpostilla lähetetty lehdistötiedote on myös helpoin tapa saada myös kotipaikkakunnan lehti Suomessa kiinnostumaan kirjailijasta.

Ei saa olla ujo

Vaikka kirja olisi hyvä, mutta jos kirjailija on liian ujo tai ei jaksakaan itse tehdä myynti- ja markkinointityötä, niin kirja ei löydä lukijaansa. Ruotsinsuomalaiset myyvät kirjaansa sukulaisille, ystäville ja tutuille ja monella on aina pari kirjaa laukussa siltä varalta, että joku sattuisi olemaan kiinnostunut ostamaan kirjan.

Facebookia käytetään apuna, mutta ani harvalla tuntui olevan oma kotisivu. Ainakin yhdellä on Facebookissa erityinen kirjailijasivu yksityisen sivun lisäksi. Facebookia on helpompi hoitaa, mutta toisaalta kotisivulle voi laittaa tekstipätkiä yms.

Kirjailijat yrittävät päästä esiintymään tai ainakin esittelemään kirjaansa erilaisiin tilaisuuksiin esimerkiksi kirjastoihin, vanhainkoteihin, suomiseuran tilaisuuksiin, joulumarkkinoille ja Suomessa muuttopaikkakunnan tilaisuuksiin.

Ruotsinsuomalaisten kirjailijoiden uusimmat kirjat ovat yleensä myynnissä eri sivustojen kuten Adlibris, BTJ, Bokus, Bookia ja Booky kautta, mutta vielääkään eivät ihan kaikki kirjat tätä kautta löydy. Siksi onkin tärkeää että kirja rekisteröidään joko Bokinfoon tai Kirjavälitykseen. (Katso artikkeli Hur får jag min bok till biblioteket?) Mediapinnan kirjat ovat esimerkiksi myynnissä Suomalaisissa kirjakaupassa.

Yksi kirjailija oli hyvin aktiivisesti markkinoinut itseään ja kirjaansa kotisivuna ja facebookin kautta, mutta hän oli myös tuottanut markkinointimateriaalia mm. mainoslehtisiä ja julisteita. Joku oli taas saanut paikkakuntansa kirjakaupan myymään ruotsiksi kirjoittamaansa kirjaa. Erään suomenruotsalaisen kirjoittajan teoksia oli myös myynnissä Suomessa entisen kotikaupungin kirjakaupassa ja nykyisen paikkakuntansa Ica Cityssä. Yksi lastenkirjailija oli käynyt laulamassa lorujaan omasta lastenkirjastaan niin mummoille ja vaareille kuin lapsille hoivapaikoissa.

Ruotsinsuomalaisten kirja- ja kulttuurimessujen lisäksi jotkut olivat vierailleet Göteborgin ja Helsingin kirjamessuilla. Kulttuuri.se kävi viiden vuoden ajan esittelemässä uutta ruotsinsuomalaista kirjallisuutta Turun kirjamessuilla. Toiminta lopahti, kun yhdistys ei saanut hakemaansa 20 000 kruunun suuruista avustusta, eikä yhdistyksellä tällä hetkellä ole voimavaroja tällaiseen panostukseen, vaikka yhdistyksestä vierailut olivat hyvin onnistuneita. Kulttuuri.se sai käyttää Suomen arvostelijainliiton myyntipaikkaa ilmaiseksi, Turun kotimaisen kirjallisuuden opiskelijat haastattelivat kirjailijoita ja jaoimme infomateriaalia messuilla. Toivottavasti jostakin löytyisi taho tai jotkut tahot yhteistyössä jatkaisivat panostusta. Turun kirjamessujen taiteellinen johtaja Jenni Haukio piti tärkeänä ruotsinsuomalaisten osallistumista messuille.

Apurahoja

Ruotsin kulttuurineuvosto jakaa korvamerkittyjä avustuksia vähemmistökirjailijoille, mutta ne ovat projektiavustuksia eivätkä työskentelyapurahoja. Apurahoista on kova kilpailu niin Ruotsissa kuin Suomessa, niitä on hyvin vaikea saada. Monet eivät ole edes yrittäneet hakea ja monet lannistuneet kielteisistä vastauksista eivätkä enää hae. Kirjoja on myös kirjoitettu päivätyön ohessa tai eläkkeen turvalla ja pari kirjailijaa totesi, että kirjoittaminen on kallis harrastus, mutta että kaikki harrastustoiminta maksaa.

Apurahojen saaminen ei kuitenkaan ole mahdotonta. Kaksi tutkijan ominaisuudessa kirjansa kirjoittanutta henkilöä oli saanut työskentelyapurahaa Suomen kulttuurirahastolta. Tietokirjaa varten apua oli saatu myös Suomen tietokirjailijoiden yhdistykseltä ja Taikelta, Taiteenedistämiskeskukselta, joka jakaa mm. kirjastokorvauksista koottuja varoja.

Kahdelle Ruotsin kirjailijaliiton jäsenelle oli myönnetty Kopiaintirahastosta 25 000 kruunun ja 50 000 kruunun suuruiset avustukset ja toinen heistä oli myös saanut kahden viikon oleskelun Ateenan residenssiin kirjoittamista varten. Myös kaksi kirjoittajaa oli saanut avustusta Wihurin rahastosta kirjoittamiseen.

Kirjan paino tms. kustannuksiin apua on saatu esimerkiksi Suomalais-ruotsalaiselta kulttuurirahastolta, paikkakunnan hallintoalueelta ja ainakin kuusi kirjoittajaa on saanut tukea Kulttuurineuvostolta. Region Norrbotten oli tukenut suomenkielisten runojen kääntämistä ruotsiksi kaksikieliseen kirjaan, ja kolme kyselyn vastaajista oli voittanut 10 000 kruunun suuruisen Kaisa Vilhaisen kirjallisuuspalkinnon, ja kaksi oli voittanut jaetun ensimmäisen sijan.

Toivelista

Nostettiin jälleen esiin tarve ruotsinsuomalaisesta lääninkirjailijasta, jonka toimialana olisi koko Ruotsi. Hän voisi editoida käsikirjoituksia ja häneltä saisi tietoa kirjoittamiseen liittyvistä asioista. Kulttuurineuvosto olisi oikea taho tällaisen viran kustantamiseen. Joku toivoi, että ruotsinsuomalaisten kirjojen markkinointia voitaisiin hoitaa keskitetysti, ehkä lääninkirjailija voisi auttaa tässäkin.

Toivelistalla oli myös hyvän kustantamon ja kustannustoimittajan löytäminen. Toivottiin myös edullista taitto- ja oikolukupalvelua.

Monet kaipasivat myös viiteryhmiä kirjoittamiselleen, samanhenkisiä ihmisiä joiden kanssa voisi keskustella kirjoittamisesta, käydä läpi tekstejään ja saada kannustusta ja tukea. Kaivattiin myös yhteyksiä eri puolilla Ruotsia asuviin ruotsinsuomalaisiin kirjoittajiin ja yhteisiä matkoja kirjallisuustapahtumiin Suomeen, esimerkiksi Mukkulaan (nykyään Lahden kansainvälinen kirjailijakokous). Toivottiin myös workshopeja esimerkiksi runoilijoille.

Eräs Kulttuurineuvoston levitystukea (distributionsstöd) saanut henkilö arvosteli tukea siitä, ettei se ole kovin sopiva ruotsinsuomalaisille. Kirjat jaetaan 276 pääkirjastoon, myös sellaisiin paikkoihin missä ei ole suomenkielisiä lukijoita. Hänen mielestään kirjat pitäisi lähettää vain hallintoalueen kirjastoihin, ja niissä järjestää kirjojen ympärille tilaisuuksia, jotta kirjat saisivat enemmän huomioita ja löytäisivät paremmin lukijansa.